

Za teorijo srednjega dosega: zgodovinopisje v času postmodernizma

Gabrielle Spiegel

Milan Kundera v *Neznosni lahkosti bivanja* opisuje eno svojih glavnih oseb, slikarko Sabino v času študija, ko so v obrambo socializma od vseh študentov zahtevali najdoslednejši realizem. Sabina si prizadeva biti bolj dosledna od svojih profesorjev in slika v stilu, ki prikriva poteze čopiča. Toda nekega dne je slučajno polila rdečo barvo na platno. Packa je bila videti kot zareza in Sabina se je pričela igrati njo, jo širiti in si zamišljati, kaj vse bi se utegnilo skrivati za njo. In tako je začela svoj prvi opus slik, ki ga je imenovala »Kulise«. V ospredju je bil vedno nek popolnoma realističen svet, toda pod njim, v ozadju zareze na platnu, se je skrivalo nekaj drugega, nekaj tajinstvenega ali abstraktnega. »Spredej je bila razpoznavna laž; zadaj pa nerazpoznavna resnica.« In tako postane cilj njene umetnosti predreti varljivo jasnost površine, da bi prišla do nejasne resnice pod njo.

Zgodovina je, kot nam dozvedno pripoveduje Kundera skozi *Neznosno lahkost bivanja*, podobno kot Sabinina realistična platna, iluzija neke razumljene realnosti, tista jasna površina, ki prikriva prisotnost nerazpoznavne resničnosti. *Einmal ist keinmal*, ponavlja Kundera. Enkrat ni nobenkrat. Linearnost časa, naključnost dogodka, ki mu manjka ponotranjen smisel cikličnosti, bistvo vedno vračajočega, mitično, ne more poroditi pomena. Zato je zgodovina v svoji posamičnosti in v svoji pripovedi le iluzija razpoznavne realnosti ... toda verjetno nujna iluzija, brez katere ne bi bilo upanja.

Kunderin globok dvom o lažeh, ki jih ponuja realizem; in potemtakem bi bilo mogoče nujnost povelečevanja zgodovinopisja, zadnjega pribežališča realizma, pripisati njegovi izkušnji sovjetskega sveta, v katerem je predrugačenje preteklosti rutinsko privzemalo orwelloske dimenzije,¹ če ne bi bilo dejstva,

---

¹ Iz tega vidika je zanimiv pogled na načine, kako je dekonstrukcija postala dekonstruirana kot grožnja celotni strukturi zahodne civilizacije, pojav, ki ga Dominick La Capra povezuje s koncem sovjetskega komunizma: »V bližnji preteklosti je splošno razširjeno prepričanje, da je komunizem propadel in ne pomeni več resne grožnje Zahodu, pripeljalo do nagnjenja k iskanju stereotipnega sovražnika in grešnega kozla vsepovsod. Nesmiselno, kot se morda dozdeva, je včasih sama dekonstrukcija v tej vlogi obsojena homogenega, ogrožujočega, politično in družbeno nevarnega »drugega«. V »The Personal, the Political and the Textual: Paul de Man as the Object of Transference«, *History and Memory Studies in Representation of the Past*, 4(1992), str. 30.

da je ta dvom prisoten v tistem, kar je Ihab Hassan opisal kot veliko širši vzorec postmodernizma in ga opredelil kot:

nedoločnost in imanenco; ubikviteto simulakrov, psevdodogajanje; zavestno umanjkanje obvladovanja, vsestrano lahkotnost in izginevanje; novo temporalnost, ali bolje netemporalnost, polihronični občutek za zgodovino; krparijo nesmiselnih, transgresivnih ali dekonstruktivnih pristopov k vedenju in avtoriteti; ironično parodično, refleksivno, groteskno zavedanje trenutka; lingvistični obrat; semiotični imperativ v kulturi; in na splošno v družbi nasilnost lokalnih želja, razpršenih v besednjaku zapeljevanja in moči.

Na kratko, kar Hassan vidi kot »neizmerno revizionistično voljo zahodnega sveta, rušenje/vzpostavljanje kodov, kanonov, postopkov, prepričanj ... napoveduje posthumanizem.²

Karkoli drugega si mislimo o tem, zaskrbljenost, ki usmerja ta postmoderni obrat, je očitna in slišati jo je v vsakem kotičku sveta. »Temps d'incertitude«, »crise épistémologique«, »tournant critique«, Roger Chartier govori o sodobnih »temps des doutes« v francoski zgodovinski misli, ki napovedujejo vedno večji krog pesimizma v odnosu do resničnih možnosti zgodovinskega spoznanja. Chartier pripisuje to postmodernističnemu izbrisu tradicionalnih modelov razumevanja in jasnosti v iskanju preteklosti, ki je rezultat tistega, kar je Foucault nekoč imenoval zgodovinska osvoboditev od »bien maigre idée du réel«. In ta epistemološka kriza zgodovinarstva nikjer drugje ne odmeva bolj trdovratno kot v Ameriki, kjer se objave in razprave o filozofskih posledicah postmodernizma za zgodovinsko prakso množijo v alarmantnih razsežnostih. Resnično, kot pravi eden sodobnih komentatorjev, »postmodernistična literarna kritika je postala tako močna in vplivna v tako širokem disciplinarnem obsegu in je spodbudila toliko vznemirjajočih vprašanj o konceptualnih temeljih same zgodovine, da je zgodovinarji ne morejo še kar naprej ignorirati.«³

Četudi je to jadikovanje nad zgodovino preuranjeno, še vedno drži, da paradigme, ki so od devetnajstega stoletja usmerjale zgodovinske in literarne študije, nimajo več nespornega vpliva. Samozavestno humanistično prepričanje, da nam racionalno »objektivno« raziskovanje preteklosti omogoča prisvajanje »avtentičnih« pomenov v zgodovinskih besedilih, je v postmodernistični razpravi postalo predmet ostrega napada. Znak visoke ravni te razprave je naraščajoče zavedanje o mediativnem značaju percepcije, kognicije in imaginacije. Vse tri se bolj in bolj razumejo kot z obliko jezikovnih struktur posredovane v diskurze različnih vrst ... znameniti »lingvistični obrat«, ki je povzročil toliko težavnih

² *The Postmodern Turn: Essays in Postmodern Theory and Culture* (Ohio State University Press, 1987), str. XVI.

³ David Harlan, »Intellectual History and the Return of Literature,« *American Historical Review*, 94(1989), str. 582.

problemov študiju zgodovine in prav tako literature. Kot je to zgovorno povzel John Toews, če moramo postmodernistično teorijo jemati resno, »spoznati, da nimamo dostopa, tudi potencialno ne, do neposredovanega sveta objektivnih stvari in procesov, ki bi lahko služil kot osnova in meja naše želje po posedovanju znanja ali narave ali katerekoli transzgodovinske ali transcendentne objektivnosti, ki bi lahko bila temelj ali interpretacija pomena«. ⁴

Zlasti semiotika je zagovarjala lingvistično determinirano epistemologijo in videla jezik ne le kot refleksijo v besede ujetega sveta, ampak kot sestavino le-tega, to je bolj generativno kot »mimetično«. Semiotika kot koncept realnosti, ki temelji na jeziku, je s svojim zavračanjem referenčnega in materialnega sveta, tj. materialne realnosti, o kateri smo bili še pred kratkim prepričani, da jo je mogoče znanstveno spoznati in opisati, prekinila s tradicionalnimi literarnimi in zgodovinskimi oblikami interpretiranja. Do nedavnega je bilo zgodovinopisje odvisno od koncepta jezika, ki je, kot pravi Nancy Partner,

brez omahovanja vzpostavljaj zunanjo resničnost sveta, njegovo razumljenost v obliki idej, konceptov, pojavov ali drugih mentalnih oblik in neposredno zvezo med mentalnimi oblikami in verbalnimi znaki.

Toda postmodernizem je omajal to samozavestno predpostavko o odnosu med besedami in stvarmi, jezikom in zunajjezikovno realnostjo. Osnova za to, kot pravi Partnerjeva, je jezik kot »resnična struktura mentalnega življenja in ni metajezika, ki bi lahko obstajal zunaj samega sebe, da bi opazoval od sebe ločeno realnost«. ⁵ Ta razkroj materialnosti verbalnega znaka, njegov pretrgan odnos z zunajjezikovno realnostjo, vsebuje razkroj zgodovine, kajti zanika zmožnost jezika, da bi »posređoval« (ali utemeljeval) katerokoli drugo realnost razen samega sebe. Takšen pogled na zaprto refleksivnost jezika ... njegov radikalno intranzitivni značaj ... nujno ogroža proučevanje zgodovine, kot ga običajno razumemo. Kjer smo svojčas samozavestno zagovarjali zmožnost jezika, da zagotavlja bistveno in temeljno stabilnost v jedru identitete, jezika in prepričanja, postmodernizem postulira bistveno hibridno naravo sveta in zavrača možnost čistih tipov kakršnekoli vrste. To je svet »mešanih zakonov«: med besedami in stvarmi, močjo in domišljijo, materialno realnostjo in jezikovno konstrukcijo. Dekonstrukcija v svojem skrajnem dosegu artikulira naše občutenje pretrgane, prelomljene in fragmentrane narave resničnosti, ki kaže svoj negotovi položaj z neprestanim uporabljanjem navednic. Če ponovno navedemo Foucaulta, naša sedanja praksa zgodovine »bega« tisto, kar smo imeli prej za trdno ... fragmentira, o čemer smo mislili, da je celota ... prikazuje heterogeno, kar smo si predstavljali, da je notranje konsistentno«. Fragmentirana

⁴ »Intellectual History after the Linguistic Turn,« *American History Review*, 92 (1987), str. 901-902.

⁵ »Making Up Lost Time: Writing on the Writing of History,« *Speculum*, 61 (1986), str. 95.

in razsrediščena je tudi sama predstava individua o sebi, celoten humanistični koncept »človeka«, za katerega je Foucault v znanih sklepnih vrstah *Besed in reči* napovedal, da »naj bi kmalu izginil kot obraz, narisana v pesku na obali morja«.

Bistvo razprave so potemtakem glavni koncepti, ki so jih razvili zgodovinarji v svojih poskusih razumeti preteklost: vzročnost, sprememba, avtorjev namen, stabilnost pomena, človeško delovanje in družbena determiniranost, objektivnost in subjektivnost sama po sebi. Kakšno je potem mesto zgodovine v postmoderni teoretični klimi? Kaj, če sploh, lahko zgodovinar prispeva k rekonfiguraciji obojega, teoretičnih prizadevanj in interpretativnih praks, ki so razvidne iz same ideje postmodernizma? Kako naj sprejmemo izziv, ki ga semiotika in postmodernizem postavljata piscem zgodovine, in obenem ohranimo nekatere tradicionalne cilje, ki so vselej zavezovali zgodovinarje na globljih ravneh njihove predanosti razumevanju preteklosti: oživljanje načinov, kako se moški in ženske spopadajo z nepredvidljivostjo in kompleksnostjo svojih življenj, v smislu usod, ki jih jim je dodelila zgodovina, načinov, kako spreminjajo podedovane svetove in jih predajajo prihodnjim generacijam? Ali nam je verjeti, da so naše predstavitve preteklosti več kot le iluzorna realistična platna, inteligibilne laži, ki jih pripovedujemo sebi in drugim zato, da bi prikrili našo bojazen, da je tisto, kar se skriva za njimi, neinteligibilna resničnost človeškega izkustva, ki kljubuje vsakršnemu in vsem poskusom razumevanja v sedaj razdrobljeni spretnosti naših besed? Je iluzija naše edino upanje, tako za preteklost kot za prihodnost? Ali moramo priznati, da besede ... znaki, imena, funkcije ... v najboljšem primeru omogočajo le trenutno ulovljivost pretekle resničnosti? Ali se spoznanje le-te kot žive, doživete, razumljene zakladnice življenja vedno izmuzne, če je bilo sploh kdaj možno? Če sprejmemo, da je zgodovina vedno zapisano poročilo o preteklosti, ki se samo po sebi opira na mediativne tekste, ki nam jih je zapustila preteklost ... od tod ireduktibilno jezikovna v obeh svojih členih ... kaj je v postmodernističnem univerzumu generativna gramatika, ki definira zgodovinopisje, lingvistični protokol, ki dovoljuje preoblikovanje preteklosti v zgodovinsko pripoved? To niso majhna ali nepomembna vprašanja in odgovorov nanje ni lahko dobiti, vsaj na stopnji, ko pripoznavamo moč postmodernističnega izziva kot simptomatično za globljo zaskrbljenost zaradi narave sodobnega sveta.

Menim, da bi storili prav, če bi v iskanju odgovora na ta vprašanja preusmerili našo pozornost na vprašanje posredovanja, saj je to v jedru »lingvističnega obrata« in lahko pokaže, kako povezati našo trenutno preokupacijo z jezikom s teorijami zgodovinopisja in zgodovinarjevo funkcijo, kot jo konvencionalno razumemo. Hkrati nas očitna zveza med pojmom posredovanja in posrednika lahko vodi k teoriji srednjega dosega kot mestu posredovanja. Ta je, po mojem mnenju, edina osnova, na kateri lahko zgodovina in postmodernizem upata, da

bosta produktivno vzajemno delovala. Če je bila premestitev vodilne metafore zgodovinske evidence od refleksije k posredovanju (tj. premik od stališča, da teksti in dokumenti transparentno odsevajo pretekle resničnosti, kot pozitivističnega prepričanja k prepričanju, po katerem je preteklost ulovljiva le v mediativni obliki in ohranjena za nas v jeziku) ena najpomembnejših potez postrukturalističnega premisleka, potem moramo pazljivo razmisliti o tem, kako razumemo posredovanje in kako to razumevanje vpliva na našo prakso.

Klasičen koncept posredovanja gleda nanj kot na analitično sredstvo, ki si prizadeva vzpostaviti odnos med dvema različnima redoma ali ravnema pojavov, ki sta predmet raziskovanja, na primer med literarnim delom (ali katerimkoli jezikovnim artefaktom) in njegovo socialno osnovo. Ker sta predmeta analize fenomenološko različna, ju lahko primerjamo le ob predpostavki neke splošnejše identitete. Posredovanje je, po Jamesonovi razlagi »intervencija neke analitične terminologije ali koda, ki ga lahko enako uporabimo na dveh ali več strukturalno različnih predmetih ali področjih bivanja«. ⁶ V tem pomenu je posredovanje izraz, ki po definiciji Raymonda Williamsa opisuje »posredno zvezo ali učinkovanje med ločenimi vrstami delovanja«. ⁷ In ta definicija velja za oboje, za delovanje mediacije v preteklosti (to je, na primer, kot vključenost v diskurz, ki posreduje med družbenim svetom in njegovim literarnim ali diskurzivnim zavedanjem svoje lastne narave) in za zgodovinsko analizo tega sveta, ki smo se je lotili. To zgodovinarjem omogoča, da dojamejo zgodovinsko izkušnjo preko lingvistične evidence ... bodisi literarne ali dokumentarne ... s katero pridemo do poznavanja in razumevanja preteklosti. Kritični vidik klasičnega pojmovanja mediacije je v tem, da ohranja analitično ločeno dvojnost pojava, skuša istočasno povezati in zato deluje kot srednji člen, ki posreduje med dvema različnima domenama raziskovanja, ki ju je navzlic temu mogoče analitično povezati. ⁸

⁶ Frederick Jameson, *The Political Unconscious Narrative as a Socially Symbolic Act* (Ithaca, New York, 1982), str. 225-226. Jameson v nadaljevanju ugotavlja, da »te analize niso neogibno homologne, tj., da je videti, kot da vsak predmet, za katerega gre, dela isto stvar, poseduje isto strukturo ali oddaja isto sporočilo. Bistveno je, da s tem, ko lahko uporabimo isti jezik za vsakega od teh dokaj različnih predmetov ali nivojev enega predmeta, lahko vsaj metodološko rekonstruiramo izgubljeno enotnost družbenega življenja in pokažemo, da so zelo oddaljeni elementi družbene totalitete naposled del istega globalnega procesa.«

⁷ *Marxism and Literature* (Oxford and New York, 1977) str. 98.

⁸ Zgled, kako to deluje, je Baxandallova uporaba »Bougierovega načela«, ki pravi, da »v primeru težavnega vzpostavljanja odnosa med dvema terminoma preoblikuj enega od terminov vse dotlej, dokler ne doseže drugega. Vendar si pri tem zapisuj, katere modifikacije so bile potrebne.« Tako Baxandallovo pripoznavanje, da »sta umetnost in družba analitična koncepta, ki izhajata iz dveh različnih vrst kategorizacije človeškega izkustva« ... da sta torej »nehomologni sistematični konstrukciji, ki izražata vsebino, ki jo prežemata« ... kaže, kako so nekatera stališča modernega kritizma preoblikovala termin »družba« v termin »kultura« zato, da bi vzpostavila neki analizi dostopen, homologen odnos med obema. Glej njegov delo »Art, Society and the

Moderni koncept posredovanja, tako kot ga je artkulirala frankfurtska šola, poudarja, če navedemo Adorna, da »je mediacija objekt sama po sebi in ne nekaj med objektom in tistim, do česar pripelje«. Koncept posredovanja, ki poskuša ukiniti (ali preseči) dualizem v celoti.⁹ Po tem mišljenju je mediacija dejaven proces, ki konstruira svoje predmete, natanko v takšnem pomenu kot poststrukturalizem razume družbeno konstrukcijo realnosti v jeziku in skozi njega. Raje kot da deluje kot vmesni člen, ki je ločen od dveh nepovezanih pojavov, na katera se nanaša, je mediacija bistvena za obstoj in delovanje realnosti, ki jo aktivno producira. V preučevanju zgodovine so potem tisto, kar preučujemo, mediatorne prakse preteklih epoh, ki, takrat in sedaj, konstruirajo vso bit in zavest. Nadalje, performativna narava takšnih diskurzov ... ohranjenih in s tem nam dostopnih le v besedilih učene, če že ne tudi literarne narave ... nam onemogoča dostop do katerekoli realnosti razen do kodov, vpisanih v takšnih besedilih.

Temu se je mogoče zoperstaviti preprosteje in z dokazovanjem, da so tisto, kar proučujemo v preteklosti, diskurzi, ki reprezentirajo ugotovljive enote posredovanih in posredujočih praks in prepričanj določene družbe. Trdim, da je rezultat takšnega osredotočenja na diskurz kolaps teksta in konteksta v eno samo estetizirano razumevanje kulture, postopek, ki je značilen za novo zgodovinsko kritiko z njenim samopriznanim elaboriranjem kulturnih »poetik« in v manjšem obsegu novih oblik kulturne zgodovine. Oboje napeljuje k temu, da se obravnavajo teksti in njihovi konteksti enako kot del enega obsežnega toka diskurzivne produkcije, značilne za dano epoho.¹⁰ Tako Lynn Hundt, vzornica in zagovornica nove kulturne zgodovine, poudarja tisto, kar se mi zdi relevantno in jasno vprašanje, ki se je porodilo iz usmeritve Novega historicizma in kulturne zgodovine na družbene prakse katerekoli družbe kot diskurzivno homolognega artefakta:

kje bomo, če bo vsaka praksa ... ekonomska, intelektualna, družbena ali politična ... prikazana kot kulturno determinirana? Ali drugače, ali lahko zgodovina kulture deluje, če ji odvezamo vse teoretične predpostavke o odnosu kulture do družbenega sveta, če si prav zares predstavljamo njeno agendo oropano vseh predpostavk o odnosu med kulturo in družbenih svetom?¹¹

Bouquier Principle« *Representations*, 10 (1985), str. 40-41. Za razpravo o Michaelu Baxandallu glej tudi Stephen Greenblatt, »Towards a Poetics of Culture«, v H. Aram Veesez, izd., *The New Historicism* (New York, London 1989), str. 11-12.

⁹ Navedeno v Lee Patterson, *Negotiating the Past: The Historical Understanding of Medieval Literature* (Madison 1987), str. xi. Glej tudi Raymond Williams, *Marxism and Literature*, str. 98-99, in prav tam *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society* (izd., ur., New York 1985), str. 204-206. Posredovanje v »klasičnem« pomenu tukaj ustreza Williamsovi definiciji (ii), medtem ko Adorna pade v njegovo kategorijo (iii).

¹⁰ Glej moj tekst »History, Historicism and Social Logic of the Text«, *Speculum*, 65 (1990), str. 67-74.

Za zgodovinarje in podobno za literarne kritike bo jezik, ne glede na definicijo mediacije, ki jo izberejo, zagotovo konstituiral mediativno funkcijo. Po definiciji je jezik tisti, ki posreduje človeško zavest o svetu, v katerem človek prebiva. Poleg tega smo zelo pozno prisiljeni vztrajati, da vsi zgodovinarji, celo tisti s pozitivistično oznako, živijo in dihajo v svetu besedil ali da nam je poznavanje preteklosti primarno dostopno v tekstualni obliki. Vendar je naše razumevanje implikacij, tega »vedno že« ubesedenega značaja zgodovinskih podatkov, njegovega neogibno mediativnega, kot iz jezika sestavljenega stanja, v veliki meri odvisno od koncepta mediacije, ki ga sprejemamo, in če sklepamo logično, od pogleda na jezik, ki smo ga razvili. Prav tako kot mnogovrstni modeli posredovanja, obstajajo tudi različni načini pojmovanja jezika: modna, postmoderna performativna ideja jezika kot konstitutivnega za svet in zato inherentno samo-refleksivnega; instrumentalistično ali konstativno pojmovanje jezika, po katerem jezik opisuje in razlaga, kot tudi »izumlja« realnost, in v tem smislu predstavlja »instrument mediacije med človeško zavestjo in svetom, ki ga poseduje«. ¹² Ta drugi koncept jezika običajno uporabljajo v znanstvenem diskurzu ali v kaki disciplini, ki se ukvarja bolj s posredovanjem informacij o svetu kot s konstrukcijo družbenega pomena. Ena od potez »lingvističnega obrata« v humanističnih vedah je bila zamenjava klasičnega pojmovanja mediacije z modernim in s tem je bilo omajano zaupanje v instrumentalno zmožnost jezika, tj. zmožnost prenašanja informacij o svetu. Toda ali res moramo izbirati med tema konceptoma jezika in mediacije? Ali moramo omejiti moč jezika na refleksivno? Ali v naši zgodovinoisni praksi ni prostora, kakršnega zagotovo najdemo v naših vsakdanjih jezikovnih navadah, za konstativno (tj. deskriptivno), kot tudi za performativno uporabo jezika, in to tudi takrat, ko je ta utelešen v tekstih iz preteklosti (z dokumenti vred) in ima tako nekaj literarnega značaja, ki nas ga je naučil razumeti poststrukturalizem? Alternativa med pojmovanjem jezika, kot bodisi do potankosti transparentnega ali popolnoma nejasnega, je preprosto zasnovana preveč togo. ¹³ Brez oblikovanja hierarhije diskurzov v nobenem pogledu ne moremo razlikovati med oblikami uporabe jezika in vrstami besedil, nekatera od teh ... literarna ... očitno spadajo v domeno samoreflektivnih, medtem ko nekatera druga ... običajno jih imamo za dokumentarna ... lahko vsaj deloma koristno uvrstimo v rubriko instrumentalnih. In da razširim trditev, če skoraj zagotovo večina besedil prve

¹¹ »History, Culture and Text«, uvod v *New Cultural History*, izd. Hunt (Berkeley, 1989), str. 10.

¹² Formulacija je sposojena pri Haydn Whitu, »The Problem of Change in Literary History«, *New Literary History*, 7 (1975), str. 109. Pojem »konstativen«, ki ga uporabljam za jezik, ki je instrumentalen ali deskriptiven, sem povzela po La Caprovi uporabi v *Soundings in Critical Theory* (Ithaca in London 1989).

¹³ Glej prispevek Martina Jaya, »Should Intellectual History Take a Linguistic Turn? Reflections on the Habermas-Gadamer Debate«, v Dominick La Capra in Steven L. Kaplan, ur., *Modern European Intellectual History: Reappraisals and New Perspectives* (Ithaca 1982), str. 110.

vrste deluje v svoji literarnosti performativno, na način, kakor ga predlaga poststrukturalizem in potemtakem, vzpostavlja posredovanje v Adornovem smislu, ali ni mogoče, da smo prepričani o tem in hkrati priznavamo, da so nam instrumentalne uporabe jezika zmožne posredovati pozitivno znanje o zgodovini, pridobljeno iz vsakovrstnih zapisov s povzemanjem, in tako posredovati med nami in preteklostjo. Dvojnost perspektiv, za katero se zavzemam, bi nam dovoljevala vzdrževati te različne probleme v jasneje začrtani in plodnejši napetosti, kar bi imelo implikacije za naše razumevanje tako značaja reprezentacije kot »realnosti«?¹⁴ Celó instrumentalnemu jeziku, ohranjenemu v dokumentarnih zapisih, nočem spodbijati »lingvističnega« značaja. Arhiv je prav tako kot literarno besedilo zakladnica zapisanih znakov. Želim poudariti, da jezik deluje v mnogih registrih in mnogih načinih (pogosto sočasno), od katerih niso vsi *mis-en-abime*. Polarizirana polemika o postmodernizmu se je nagibala k poudarjanju, da se moramo uvrstiti na eno ali drugo stran semiotične razmejitev, kot da smo bili v nekakšni lingvistični igri z ničelnim izidom. Toda s tem ko optiram za srednji doseg, bi optirala tudi za raznovrstno in potencialno bogatejše razumevanje jezika in njegovih mediatoričnih zmožnosti, in to v interesu visoko diferencirane analize preteklih besedil in njihovih družbenih kontekstov. Srednji doseg, ki ga skušam najti in označiti, bi dovoljeval, da sta oba koncepta mediacije in jezika simultano postavljena v igro.

Dvojnost perspektiv v proučevanju besedil (*obojih*, literarnih in dokumentarnih) in njihovih družbenih kontekstov je tisto, kar sem povsod poskušala izraziti z frazo »družbena logika besedila«, izrazom, ki skuša skombinirati v enem okviru, vendar kompleksnem, protokol za analizo družbene umeščenosti besedila... družbeni prostor, ki ga zaseda na eni strani kot produkt partikularnega družbenega sveta in na drugi kot delujoč posrednik v tem svetu ... in njegov diskurzivni značaj kot »logos«, tj. kot literarni artefakt, sestavljen iz jezika, ki zato zahteva literarno (formalno) analizo.

Moji poudarki na družbeni umeščenosti besedil izhajajo in mojega prepričanja, da moč in pomen vsake dane skupine reprezentacij v veliki meri izhajata iz njenega družbenega konteksta in njene povezanosti v družbeno in politično mrežo, v kateri je nastala. Četudi sprejmemo poststrukturalistično trditev, da jezik konstituira družbeni svet pomenov, je mogoče vztrajati, da jezik sam po sebi pridobi pomen in veljavo le v specifičnih družbenih in zgodovinskih okoljih. Medtem kot jezikovne razlike strukturirajo družbo, družbene razlike

¹⁴ Tako Judith Newton poudarja: »Če jemljemo 'materialno' resno, ga vedno opazujemo v reprezentaciji, in to spremeni način, na katerega reprezentacija reprezentira samo sebe.« V »History as Usual? Feminism and the »New Historicism«, v H. Aram Veese, ur., *The New Historicism*, str. 166.

strukturirajo jezik.¹⁵ Besedila kot materialna utelešenja konkretne uporabe jezika izkazujejo samo s svojo materialnostjo nedeljivost materialnih in diskurzivnih praks, kot tudi potrebo po ohranjanju občutka za njihovo vzajemno vključenost in soodvisnost v produkciji pomena.

Potemtakem je v pojmu »družbena logika besedila« immanentno prisotno prepričanje, da je mogoče pridobiti določen uvid v svet preteklosti, prepričanje, ki nas zavezuje, da jeziku vsaj delno priznamo instrumentalno sposobnost za posredovanje informacij o zgodovinskih oblikah življenja, kajti brez te sposobnosti ne bi mogli nikoli ničesar izvedeti o zgodovini, tudi v omejenem smislu ne. Pri tem ne gre za tihotapljenje pozitivizma skozi stranska vrata. To je poskus zavzemanja za razumevanje semiotike, ki ohranja koncept včasih referenčne (čeprav zaradi konvencionalnosti vselej »arbitrarne«) funkcije znakov kot del družbeno oblikovanih sistemov človeške komunikacije, organizirane z jeziki, kakor je semiotiko razumel sam Saussure. Prepričana sem, da samo s priznavanjem ireduktibilnega semiotičnega značaja naše zgodovinske prakse lahko reagiramo na izziv, ki ga je semiotika postavila tradicionalnemu zgodovinpisju. Vendar semiotična koncepcija jezika ne vsiljuje zaupanja v intranzitivno samoreflektiven značaj vseh jezikovnih aktov in artefaktov. Prav na tej točki je Derrida dokočno prekinil s Saussurjevo teorijo jezika in ga obtožil dolgotrajne nostalgije za »transcendentalnim označencem«. ¹⁶ Derrida kot naslednik semiotične teorije želi uveljaviti pojmovanje nenehne brezsmiselne in mediatorne igre jezika, ki ni povezana z nikakršnim zunanjim ozadjem. Ni nam treba nujno pristajati na derridajevski dekonstruktivni obrat, če hočemo ohraniti veljavo semiotičnih koncepcij jezika. Zavrtni moramo, kot je nedavno dokazoval Chartier, »postuliranje identitete med logocentrično in hermenevitično logiko, ki obvladuje produkcijo diskurza in »logiko prakse«. Slednja narekuje obnašanja, ki definirajo družbene identitete in odnose ... Za razliko od tradicionalne intelektualne zgodovine pomeni osredotočiti se na konkretne pogoje in procese, ki konstruirajo pomen, spoznati, da spomini niso dezinkarnirani, in za razliko od semiotike, da so kategorije, ki generirajo izkušnje in interpretacije, zgodovinske.«¹⁷

Poleg tega nas tudi sprejemanje semiotično zasnovanega pojmovanja jezika in dekonstruktivni načini branja ne silijo, da bi opustili naše prizadevanje za bogatejše razumevanje preteklosti, kot tudi celoto diskurzivnih strategij in dogodkov. Zato bi se strinjala z željo Dominicka La Capre po »elaboriranju

¹⁵ Glej še posebej Carroll Smith-Rosenberg, »The Body Politic«, v *Feminism/Theory/Politics*, ur. Elizabeth Weed, ur. *Coming to Terms: Feminism, Theory, Politics* (New York 1989), str. 101.

¹⁶ *Position*, prev. in komentar Alan Bass (Chicago 1981), str. 19.

¹⁷ »Popular Culture: A Concept revisited«, Neobjavljen prispevek za konferenco »Popular Culture«, MIT, 16-17 oktober 1993. Avtorica bi se rada zahvalila profesorju Chartieru, ker ji je dal izvod tega prispevka.

kritične in samokritične historiografije, ki ostaja odprta za tveganja, ki jih je raziskoval Derrida, ki pa tudi vztraja pri določenih omejitvah na način, ki vključuje disciplinarne konvencije profesionalnih zgodovinarjev.¹⁸ Te »disciplinarne konvencije« obsegajo spoštovanje empirično-analitičnih tehnik raziskovanja ... tj. zaupanje v referenčne, konstativne možnosti jezika ... skupaj z novim in teoretično oblikovanim vrednotenjem literarne narave vseh zgodovinskih dokumentov in njihove posredovalne in suplementarne vloge v celotnem zgodovinopisju.

Postmodernizem nas izziva, da razvijemo te celovite strategije raziskovanja in branja, dasiravno jih ni lahko teoretizirati. Poleg tega je očitno, da so mnogi zgodovinarji že sprejeli ta izziv in ga vpletli v svojo prakso, dasi niso še v celoti formulirali svojih teoretičnih stališč. Čeprav je težko podrobno razložiti povezave med mišljenjem, jezikom in delovanjem, nam ni v pomoč, da jih obravnavamo z izrazjem, ki ga je Brian Stock imenoval »tekstualni gnosticizem«.¹⁹ Zdravo privzemanje načel postmodernizma, tako da ne bi bili prepuščeni njegovim ekstremnim in polariziranim oblikam, bi prav gotovo bilo fleksibilno upoštevanje načinov, s katerimi lahko postmodernizem pripomore k redefiniranju narave raziskovanja zgodovine in k boljši zgodovinopisni praksi. Četudi bi si želeli (in mnogi od nas si), se nikoli ne moremo vrniti k samozavestnim, humanističnim predpostavkam pozitivističnega zgodovinopisja devetnajstega stoletja. Prepričana sem, da medtem ko bi morali zavrniti postmodernistični razkroj zgodovine (njegovo absorpcijo zgodovine v tekstualnost), se lahko ... in se moramo ... naučiti ceniti in uporabljati tisto, o čemer nas mimogrede pouči s svojo uzakovitvijo kompleksnih tenzij, ki oblikujejo postmoderni svet. Živimo v trenutku velike kulturne nestabilnosti in negotovosti in se borimo, da bi spoznali odsotno in drugo ter zagotovili pravice do besede in govora. Omahujemo med občutkom nebogljenosti, nemočnosti in željami po samoomezmočanju. Ves ta čas priznavamo težave, ki spremljajo ta prizadevanja in ovire, ki preprečujejo njihovo polno izpolnitev. Podobno kot Derrida »poskušamo zapisati vprašanje: (kaj) hoče reči pomen in ali smo pripravljeni na možnost, da ne pomeni nič v svetu, ki se sklicuje na metafizična zagotovila.

Kot zgodovinarji smo neprestano okupirani s prisostvovanjem »diskurzu nekega nevidnega drugega, ki nam govori s smrtne postelje, ki ji ne vemo točnega

¹⁸ *Soundings in Critical Theory*, str. 6.

¹⁹ »History, Literature and Medieval Textuality«, *Yale Rench Studies*, 70 (1986), str. 17. Podobno tudi Edward Said, ko zagovarja »sekularni kriticizem«, da »čtudi sprejmemo ... da ni načina za razumevanje preteklih besedil, s katerim bi neposredno dojeli 'resnično' zgodovino, je še vedno mogoče reči, da moramo zaradi te ugotovitve eliminirati zanimanje za dogodke in okoliščine, o katerih je govor v tekstu«. *The World the Text and the Critic*, (Cambridge, MA 1983), str. 4.

mesta. Prizadevamo si slišati odmev glasu, ki nekje preiskuje, spet trka na molk besed, začenja znova, je zadušen ...²⁰ Prepričana sem, da je osnovna naloga nas zgodovinarjev, poskušati obuditi te fragmentirane skrite pripovedi, da izplavajo iz svoje tišine. V zadnji instanci, kaj je preteklost drugega kot nekoč materialna eksistenca, ki je sedaj utišana in obstaja samo kot znak. Kot znak privlači verige nasprotujočih si interpretacij. Te lebdijo nad njeno manjkajočo prisotnostjo, tekmujejo, da bi si prisvojile njene relikvije, poskušajo doseči, da bi umestile sledi signifikantnosti na telesa mrtvih.

Prevedla Darka Podmenik

---

²⁰ *Speaking of the Middle Ages*, prev. Sarah White (Lincoln, Nebraska in London 1986), str. 37.